

Dawid Pietras FSSP

 <https://orcid.org/0000-0002-2545-1751>

**Réginald-Marie Rivoire FSVF, Does „Traditionis Custodes”
Pass the Juridical Rationality Test? A Canonical-Theological Study,
transl. W. Barker FSSP, Os Justi Press, Nebraska, Lincoln 2022, ss. 108**

Motu proprio *Traditionis custodes* jest ustawą wydaną 16 lipca 2021 roku przez papieża Franciszka („Acta Apostolicae Sedis” 113 [2021], s. 793–796). Dołączono do niej jego list do biskupów („Acta Apostolicae Sedis” 113 [2021], s. 802–808), *Responsa ad dubia* Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów z 4 grudnia 2021 roku („Communicationes” 53 (2021), s. 515–526) oraz *Rescriptum ex Audientia Ss.mi* z 20 lutego 2023 roku („Communicationes” 55 (2023), s. 99–100 – *Addendum* 3)¹. Papieskie motu proprio ograniczające swobodne wykonywanie uprawnień (kan. 18 KPK) i pozostałe dokumenty wzbudziły szerokie dyskusje wśród kanonistów oraz wiernych obrządku łacińskiego przywiązanych do ksiąg liturgicznych z 1962 roku. Utracili oni bowiem szerokie prawo do sprawowania tych obrzędów rytu rzymskiego, które przysługiwało im na mocy motu proprio *Summorum Pontificum* Benedykta XVI z 2007 roku².

W odpowiedzi na zaistniałą sytuację w 2022 roku ukazała się książka *Does „Traditionis Custodes” Pass the Juridical Rationality Test? A Canonical-Theological Study* (tłum. William Barker) o. dr. Réginalda-Marii Rivoire’a z Bractwa Świętego

¹ Zob. D. Pietras, *Dyscyplina sprawowania liturgii z 1962 roku według motu proprio „Traditionis custodes” papieża Franciszka oraz „Responsa ad dubia” Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów* (cz. 1), „Annales Canonici” 19 (2023) nr 1, s. 83–104; D. Pietras, *Dyscyplina sprawowania liturgii z 1962 roku według motu proprio „Traditionis custodes” papieża Franciszka oraz „Responsa ad dubia” Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów* (cz. 2), „Annales Canonici” 19 (2023) nr 2, s. 91–114; D. Pietras, *A Canonical Analysis of the February 20, 2023 „Rescriptum ex audientia ss.mi” concerning Implementation of the Motu Proprio „Traditionis custodes”*, „The Jurist” 79 (2023) n. 2, s. 405–431.

² Zob. D. Pietras, *Prawo wiernych do liturgii z 1962 r. w świetle motu proprio „Summorum Pontificum” z 2007 r. pap. Benedykta XVI*, w: *Ecclesia Christi*. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Wroceńskiemu SCJ z okazji 40. rocznicy rozpoczęcia pracy naukowej, red. M. Saj, M. Stokłosa, Warszawa 2023, s. 379–390.

Wincentego Ferreriusza, absolwenta Wydziału Prawa Kanonicznego Papieskiego Uniwersytetu Świętego Krzyża w Rzymie. Tytuł pozycji można przetłumaczyć słowami: *Czy „Traditionis custodes” zdaje prawny test racjonalności? Studium teologiczno-kanoniczne*. Książka ukazała się w ramach serii *Os Justi Studies in Catholic Tradition* (nr 2), wydawanej przez wspomniane Bractwo. Na początku monografii zaznaczono, iż jest ona rozszerzeniem i uaktualnieniem artykułu pt. *Le motu proprio ‘Traditionis custodes’ à l’épreuve de la rationalité juridique* opublikowanego w *Spiritu Ferventes, Mélanges en l’honneur de l’abbé Bernard Lucien à l’occasion de son 70e anniversaire*³. Omawiana pozycja składa się z czterech rozdziałów, z czego czwarty stanowi w pewnym stopniu podsumowanie analiz. Na końcu monografii dołączono trzy dodatki (*Addenda*) z datą 17 marca 2023 roku. Autor wykorzystał cytacje obu kodeksów prawa kanonicznego, kodeksu kanonów Kościołów wschodnich i innych 38 źródeł prawa, którymi są dokumenty papieskie oraz Kurii Rzymskiej. W monografii wykorzystał 63 pozycje literatury.

W pierwszym rozdziale omawianej pozycji książkowej Rivoire omówił naturę prawną trzech dokumentów: motu proprio *Traditionis custodes*, papieskiego listu wydanego z okazji tej ustawy oraz wspomnianych już *Responsa ad dubia* Kongregacji Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów. Podkreślił, iż *Traditionis custodes* nie jest natury doktrynalnej, ale dyscyplinarnej. Łączy się z rządzeniem (*jurisdictio*), a nie nauczaniem (*magisterium*). Autor zauważył przy tym, iż wykonywanie jurysdykcji powinno być podejmowane dla wspólnego dobra, a nie być jedynie przejawem woli posiadającego władzę. Następnie autor, omawiając dołączony list papieski, zaznaczył, iż jest on tylko przejawem woli papieża (*mens legislatoris*), wyjaśnieniem celów i okoliczności wprowadzenia nowego prawa. Analizując zaś *Responsa ad dubia*, Rivoire utrzymał stanowisko, że odpowiedzi te pozostają jedynie dokumentem dykasterii. Nie zostały bowiem zatwierdzone przez papieża *in forma specifica*, ale jedynie *in forma communi*. Nie stanowią więc autentycznej interpretacji *per modum legis* i w rezultacie nie mają charakteru ustawowego, ale jedynie wyjaśniający. Dlatego według autora książki mają one raczej rangę ogólnego dekretu wykonawczego albo instrukcji. Za wiarygodnością tej tezy może stać fakt, iż nie opublikowano owych *Responsa ad dubia* w „Acta Apostolicae Sedis”, którego rocznika jeszcze nie było w trakcie pisania książki. Z drugiej jednak strony we wspomnianym *Rescriptum ex Audientia Ss.mi* papież Franciszek potwierdził obowiązywalność *Responsa ad dubia*.

3 Poitiers 2022, s. 285–353; zob. „Sedes Sapientiae” 160 (2022), s. 61–73.

W drugim najdłuższym rozdziale Rivoire skupił się na podstawowej tezie zawartej w motu proprio *Traditionis custodes*, że księgi wydane przez papieża Pawła VI i Jana Pawła II stanowią jedyny wyraz *lex orandi* rytu rzymskiego. Zauważył, że jest to sprzeczne z motu proprio *Summorum Pontificum*, gdzie podkreślono komplementarność *obu form rytu rzymskiego* (*zwyczajna i nadzwyczajna forma*). Następnie autor wysunął tezę, że ryt Pawła VI nie jest rytym zaplanowanym przez ojców *Vaticanum II*. Posoborowe *Missale Romanum* oddala się bowiem od założeń zawartych w konstytucji *Sacrosanctum concilium*. Doszedł zatem do wniosku, że posoborowy Mszał Rzymski nie jest wynikiem organicznego rozwoju liturgii i nie stanowi jednorodnej kontynuacji (*homogeneous continuity*) z obrzędami zawartymi w edycjach *Missale Romanum* papieża Piusa V. Dlatego autor postawił pytanie: Czy papież ma prawo zakazać rytu obowiązującego przez wieki i orzec ryt Pawła VI jedynym wyrazem *lex orandi* Kościoła łacińskiego? W dalszych analizach wysunął pytanie o legalność rytu wprowadzonego przez papieża Pawła VI. Podkreślił, że wszystkie mechanizmy prawne zostały przeprowadzone właściwie poprzez konstytucję apostolską *Missale Romanum* z 1969 roku. Jednak zadał pytanie, czy nie zostało przekroczone pewne *dominium*, jakie posiada Biskup Rzymski w sprawach liturgii. Autor bowiem papieskie motu proprio *Traditionis custodes* określił jako przejaw woluntarystycznego pozytywizmu (*voluntaristic positivism*) (s. 22). Wskazał przy tym, że Biskup Rzymu jest sługą organicznego rozwoju liturgii, jej integralności i stałości jej tożsamości (s. 59). Dlatego działania papieża winny dokończyć się w służbie Kościoła i żywej Tradycji, której liturgia jest częścią. Na końcu rozdziału Rivoire postawił tezę o niemożności całkowitego zakazu (*abrogatio*) Mszału Rzymskiego Piusa V, który jest efektem ponad tysiącletniej tradycji i przejawem Tradycji Kościoła.

Trzeci rozdział omawianej książki traktuje o czterech zagadnieniach bezpośrednio dotyczących motu proprio *Traditionis custodes* i omawianych dokumentów. Najpierw autor podniósł kwestię instytutów życia konsekrowanego, stowarzyszeń życia apostolskiego i innych wspólnot erygowanych przez Papieską Komisję *Ecclesia Dei*⁴, które posiadają własne kodeksy fundamentalne. Dla nich liturgia rytu rzymskiego według ksiąg z 1962 roku stanowi *patrimonium*, czyli własny konstytutywny charyzmat. Rivoire zauważył, iż w dokumentach omówionych w pierwszym rozdziale w ogóle nie wspomniano o tych wspólnotach. Następnie

4 Zob. D. Pietras, *The Pontifical Commission „Ecclesia Dei” (1988-2019): Competences, Structure, and Activity*, Kraków 2023.

rozwinął temat ograniczenia władzy biskupów w dyscyplinie stosowania obrzędów z 1962 roku (także w możliwości dyspensowania – kan. 87 §1 KPK) poprzez centralizację stosowania władzy. Zauważył, iż biskupom zabrano prawo nadane im na mocy motu proprio *Summorum Pontificum*, mimo iż są oni moderatorami, promotorami i stróżami życia liturgicznego w swoich Kościołach partykularnych. Ponadto autor wysunął tezę, że poprzez wydanie *Responsa ad dubia* Kongregacja Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów naruszyła własne kompetencje oraz podstawowe zasady aktów administracyjnych. Jako przykład podał ograniczenie zasad dotyczących koncelebracji oraz możliwości binacji i trynacji (kan. 902, 905 §2 KPK). Na końcu rozdziału autor przywołał fakt braku *vacatio legis* przy wydaniu motu proprio *Traditionis custodes*. Nie przewidziano tego okresu czasu, mimo iż jawiła się realna potrzeba zapoznania się z ustawą i przygotowania do wprowadzenia jej w życie.

Ostatni czwarty rozdział omawianej publikacji jest próbą zarysowania przyszłości papieskiego motu proprio. Autor określił *Traditionis custodes* jako dokument niekompatybilny z resztą systemu prawnego, nie szanujący praw wiernych oraz rodzący wątpliwości i trudności. Oparł się tu na tezie zaczerpniętej z *Sumy teologicznej* Tomasza z Akwinu⁵, iż racjonalność (*rationality*) jest jedną z istotowych cech normy prawnej. Dlatego nieracjonalna norma nie jest normą i nie jest wiążąca (s. 5, 44). Wywnioskował zatem, iż liturgiczny ryt *Missale Romanum* Piusa V pozostanie zawsze *in sinu Ecclesiae* i nie może być zakazany. Jest on bowiem nośnikiem łacińskiej tradycji i ostoją doktrynalnej ortodoksji. Rivoire w podsumowującym rozdziale zaproponował powrót do pojęcia „dwóch form rytu rzymskiego” i utworzenie osobnych struktur dla wiernych przywiązanych do *dawnego rytu* na zasadzie komplementarnych wspólnot hierarchicznych (okręgów kościelnych) na wzór ordynariatu czy administratury.

Podsumowując, należy zauważyć, iż omawiana pozycja książkowa jest efektem dyskusji, jakie w szerokich kręgach wiernych wywołała papieska decyzja ograniczenia *wcześniejszej formy rytu rzymskiego*. W rezultacie dysertacja prowadzi do pogłębienia refleksji nad celem prawa kościelnego, a także naturą i zakresem władzy papieskiej w kwestii stanowienia o liturgii szczególnie po II Soborze Watykańskim. Ponadto kilka lat po wydaniu *Traditionis custodes* wśród kanonistów i wiernych przywiązanych do *dawnych form* liturgii wciąż wracają pytania: Jaki jest status prawny wydanych regulacji i dlaczego pojawiło się w nich tyle nieścisłości?

5 *Summa theologiae*, Ia–IIae, q. 90, a. 4; Ia–IIae, q. 92, a. 1, ad 4; Ia–IIae, q. 93, a. 3, ad 2.

Czy zniesienie motu proprio *Summorum Pontificum* i wprowadzenie motu proprio *Traditionis custodes* było rzeczywiście potrzebą Ludu Bożego oraz wyrazem *prudentialis pastoralis*? Dlaczego stało się to kilka miesięcy po publikacji dekretów Kongregacji Nauki Wiary umożliwiających stosowanie nowych prefacji i wspomnianie nowych Świętych w Mszałe Rzymskim Jana XXIII?⁶ Dlaczego tak wielu katolików trwających w jedności eklezjalnej utraciło prawo do uczestnictwa w liturgii rytu rzymskiego według ksiąg z 1962 roku, gdy tymczasem kapłani Bractwa Kapłańskiego Św. Piusa X (FSSPX) – mimo braku regularnego statusu kanonicznego – otrzymali od papieża Franciszka upoważnienie do spowiadania i możliwość uzyskiwania delegacji do błogosławienia małżeństw?⁷ Czy papież może całkowicie zakazać liturgicznego rytu stosowanego przez ponad 1000 lat trwania Kościoła? Czy konieczne było zniesienie Papieskiej Komisji *Ecclesia Dei*? Te i inne pytania prowadzą do wniosku, że zagadnienia zawarte w recenzowanej monografii powinny stać się przedmiotem szerszych prawnych oraz teologicznych analiz z uwzględnieniem historii i jurysprudencki Kościoła. Trzeba z całą pewnością stwierdzić, że krytyczne podejście do omawianych dokumentów oraz tezy stawiane przez autora są na swój sposób *odważne*. Prowadzą one jednak do potrzebnej dyskusji i mogą przynieść owoce w postaci konstruktywnej refleksji prawnej i duszpasterskiej.

6 „Ephemerides Liturgicae” 134 (2020), s. 204–206, 216–217, zob. D. Pietras, *The Congregation for the Doctrine of the Faith’s „Cum sanctissima” and „Quo magis” decrees of February 22, 2020: A canonical analysis of the documents concerning the new formularies of the Saints and prefaces in the liturgy of 1962*, „Forum Teologiczne” 24 (2023), s. 235–248.

7 „Acta Apostolicae Sedis” 108 (2016), s. 1311–1327; „Acta Apostolicae Sedis” 109 (2017), s. 426–427, zob. D. Pietras, *Problematyka ważności i godziwości sakramentu pokuty sprawowanego w Bractwie Kapłańskim Świętego Piusa X (FSSPX) według regulacji wydanych z okazji Nadzwyczajnego Jubileuszu Roku Miłosierdzia 2015/2016*, „Teologia i Moralność” 18 (2023) nr 1, s. 137–152; D. Pietras, *Status kanoniczny małżeństw zawieranych przy asystowaniu kapłanów Bractwa Kapłańskiego Świętego Piusa X (FSSPX) po wydaniu listu Papieskiej Komisji „Ecclesia Dei” z 27 marca 2017 r.*, „Ius Matrimoniale” 33 (2022) nr 1, s. 79–116.